חקיקה, שהאותיות הם מציאות אחת עם האבן שבה נחקקו), והיינו, שהתורה נחקקת בו ומתאחדת עמו, עד שנעשה מציאות אחת עם התורה.

ומתאים גם עם פירוש רש"י על הפסוק[32] "בחוקותי תלכו", "שתהיו עמלים בתורה", והיינו, שלומד תורה לא רק בהיותו במנוחת הנפש ומנוחת הגוף, אלא גם בהיותו עייף וייגע, ועסוק בענינים אחרים, וגם הלימוד עצמו הוא באופן של "עמל", שמשקיע בזה את כל כחותיו, ועד שיכולים לקרוא זאת בשם "עמל" — כי, דוקא ע"י העמל בתורה נעשית התורה בבחי' חקיקה, כפי שרואים במוחש, שכאשר לימוד הענין בא בקלות, ללא יגיעה, הנה גם כאשר מבין את הענין, אינו נחקק אצלו, ורק כאשר מתייגע בהענין אליבא דנפשי', הרי זה נחקק במוחו ומתאחד עמו[33].

אמנם, בהתחלת העבודה אי אפשר לדרוש מיהודי שלימוד התורה שלו יהי' באופן של חקיקה, כיון שעדיין אינו אוחז בכך; ולכן, הענין ד"בחוקותי" הוא רק בסיום ספר ויקרא, ואילו התחלת ספר ויקרא היא בקרבן עולה, שהו"ע ביטול מציאותו להתמסר לגמרי להקב"ה (אף שאינו אוחז בכך), ואז, הנה כאשר מסיים את ספר ויקרא, אזי מגיע לענין החקיקה — שאינו מציאות נפרדת מהתורה, אלא מציאותו היא מציאות התורה.

ואז, הנה כשם שהתורה היא בעה"ב על העולם, נעשה גם הוא בעה"ב על חלקו בעולם.

ומהגאולה הפרטית באים לגאולה הכללית ע"י משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו בקרוב ממש.

* * *

ח. מאמר (כעין שיחה) ד"ה בעשרה מאמרות נברא העולם.

* * *

ט. בנוגע לפירוש רש"י בפרשת השבוע — נתעכב על הפסוק[34] "וזכרתי את בריתי יעקוב וגו'",

— פסוק שהוא כלל בנוגע לכל הזמנים במשך הגלות, ויש בו גם ענין פרטי בנוגע לגאולה —

שיש בו פירוש ע"פ פשט, רמז דרוש וסוד, והרי כל אחד מישראל

---

32) ריש פרשתנו (בחוקותי).

33) ראה גם שיחת ש"פ בחוקותי תשכ"ב בתחלתה (תו"מ חל"ג ע' 423 ואילך). וש"נ.

34) פרשתנו (בחוקותי) כו, מב.

חייב ללמוד כל ד' חלקי התורה — פרד"ס, כפי שפוסק רבינו הזקן בהלכות ת"ת[35], ש"כל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס כפי מה שהיא יכולה להשיג ולידע, וכל מי שיכול להשיג ולידע הרבה, ונתעצל ולא השיג וידע אלא מעט, צריך לבא בגלגול עד שישיג וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות כו'"; אבל לכל לראש צריך להיות הלימוד ע"ד הפשט, שזהו ענינו של פירוש רש"י שמפרש פשוטם של כתובים.

ואף שישנם עוד מפרשים שמבארים פשטות הכתובים — הרי ידוע גודל החביבות של פירוש רש"י בדברי רבותינו נשיאינו עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר[36], וכפי שמצינו גם בהלכה בנוגע להעברת הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום (לפי ש"התרגום מפרש כמה דברים שאין להבין מתוך המקרא") — שבזה נכלל גם פירוש רש"י[37], כיון שענינו לפרש פשוטם של כתובים.

רש"י מפרש אמנם גם את דברי הגמרא, וישנם גם פסקי דינים ושאלות ותשובות של רש"י, ועד שגם בפירושו על התורה יש "יינה של תורה"[38] — אבל לכל לראש ענינו של פירוש רש"י על התורה הוא פשטות הכתובים, כדברי רש"י עצמו[39] "אני לא באתי אלא לפשוטו כו'", ורק לאח"ז באים גם ליינה של תורה, ע"ד הדרוש הרמז והסוד. וכפי שרואים גם בפועל, שלכל לראש לומדים עם "בן חמש למקרא" חומש עם פירוש רש"י, ורק לאח"ז לומדים עמו פרק תניא, מאמר חסידות וכו'.

ומפרש רש"י בפסוק "וזכרתי את בריתי יעקוב": "בחמשה מקומות נכתב (יעקוב) מלא, ואליהו חסר בחמשה מקומות, יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו".

[ולהעיר, שאין זה כמו "מלא" ("יתיר") ו"חסר" שמצינו בכל התורה — כי, השם "יעקב" נכתב תמיד ללא וא"ו (כי "יעקב" הוא מלשון "עקב", שאין בו וא"ו), והשם "אליהו" נכתב תמיד בוא"ו, ורק בחמשה מקומות הרי זה באופן שונה].

וצריך להבין:

א) כדי לבאר ש"יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון כו'" —

---

35) פ"א ה"ד.

36) ראה — לדוגמא — סה"ש תרצ"ו ע' 137. תרצ"ז ע' 197 (נעתק ב"היום יום" כט שבט).

37) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ה ס"ב. וש"נ.

38) סה"ש תרצ"ז (ו"היום יום") שם.

39) בראשית ג, ח. ועוד.

די בכך שפעם אחת נכתב מלא ואליהו חסר, ולמאי נפק"מ שכן הוא "בחמשה מקומות"?

[יש מפרשים[40], שזהו "כאילו נשבע בחמשה חומשי תורה, כמו שנכתב ישראל ה' פעמים בפסוק אחד[41], כנגד חמשה חומשי תורה", כמובא בפרש"י שם. ויש להוסיף בזה, שיעקב קשור עם ענין התורה, כמ"ש[42] "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל".

אבל באמת, הנה פירוש רש"י הנ"ל אינו מהוה סיוע, אלא אדרבה: אילו כוונת רש"י שענין זה נכתב בחמשה מקומות "כמנין חמשה חומשי תורה" — הי' רש"י צריך לפרש זאת כאן, ולא לסמוך על פירושו לאח"ז (בפ' בהעלותך), שאז יתפוס הבן חמש למקרא שכך צריך לפרש גם לפנ"ז, כמדובר כמ"פ (ומובן בפשטות) בנוגע לדרכו של רש"י.

ובכל אופן, מפירוש רש"י בפ' בהעלותך למדים ב' ענינים: (א) שיש צורך בביאור והסבר על כפל ענין חמשה פעמים, (ב) שבנדו"ד, אי אפשר לפרש כבפ' בהעלותך שהחמשה פעמים הם כנגד חמשה חומשי תורה, דא"כ, הי' רש"י צריך לפרש זאת בפרשתנו].

ב) ה"קלאָץ־קושיא": מהי השייכות של ענין הגאולה לאליהו, שלכן "יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו"; ענין הגאולה תלוי בהקב"ה ובבנ"י: בבנ"י — ש"ירצו את עוונם" (כמ"ש בפסוק שלפנ"ז[43]), ובהקב"ה — ש"לא מאסתים ולא געלתים גו'"[44], וא"כ מהי התועלת בנטילת אות משמו של אליהו בתור ערבון שיבוא ויבשר גאולת בנ"י — וכי בידו תלוי הדבר?!...

גם צריך להבין:

מדוע מעתיק רש"י גם את התיבות "וזכרתי את בריתי" — בה בשעה שמפרש רק תיבת "יעקוב"?

ומזה באים לשאלה נוספת: לכאורה הי' רש"י צריך להקדים פירושו בד"ה וזכרתי את בריתי יעקוב הב', שבו מפרש כללות הפסוק — "למה נימנו אחורנית וכו'", ואח"כ לפרש הדיוק ד"יעקוב" מלא?

י. הביאור בפירוש רש"י ד"ה וזכרתי את בריתי יעקוב הב': "למה

---

40) רא"ם ושפ"ח.
41) בהעלותך ח, יט.
42) תהלים עח, ה.
43) שם, מא.
44) שם, מד.

נימנו אחורנית[45], כלומר, כדאי הוא יעקב הקטן לכך, ואם אינו כדאי, הרי יצחק עמו, ואם אינו כדאי, הרי אברהם עמו שהוא כדאי" ("עמו" דייקא, ולא כבתו"כ "כדאי לכל א' ואי שיתלה לעולם בגינו") — שכיון שיעקב הוא הקטן בערך שאר האבות (ולא כמשמעות התו"כ שזכות יעקב גדולה יותר), שאצלו לא הי' ענין המס"נ בפועל כמו אצל אברהם ויצחק, לכן יש צורך לצרף את זכותם של אברהם ויצחק, אבל דוקא "עמו" (יחד עם יעקב)[46], כדי שגם זכותם של אברהם ויצחק תעמוד אך ורק לבנ"י (ולא לבני ישמעאל ועשו שיצאו מהם[47]) — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חל"ב ע' 168 ואילך[48].

יא. ויש להוסיף ולבאר בפנימיות הענינים — הטעם שלא מתחילים מיד עם זכותו של אברהם — דלכאורה אינו מובן:

בשלמא בנוגע למשה — כיון שאינו רוצה ללמד קטגוריא ח"ו על בנ"י, לכן מתחיל "כדאי הוא יעקב" (ורק "אם אינו כדאי, הרי יצחק עמו, ואם אינו כדאי, הרי אברהם עמו, שהוא כדאי"); אבל בנוגע להקב"ה — כיון ש"כלפי שמיא גליא" שבשביל ענין הגאולה יש צורך גם בזכותו של אברהם, הי' הקב"ה צריך לומר "וזכרתי את בריתי אברהם" ("שהוא כדאי")?

והביאור בזה:

ענין הגאולה יהי' אמנם עבור כל בנ"י, "אין נקי"[49], וכפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר האריך בזה כמ"פ[50], אבל מובן שיהיו בזה חילוקי דרגות, ובלשון הכתוב[51]: "הנני מביא אותם גו' בם עור ופסח גו'", ובודאי יהי' גם מי שהוא "תמים" ברמ"ח אבריו ושס"ה גידיו.

ובנוגע לענייננו:

אלו שנמצאים במעמד ומצב של שלימות ברמ"ח אברים ושס"ה גידים, והי' אצלם גם ענין המס"נ — מספיקה להם זכותו של יעקב (או

---

45) להעיר ממ"ש המגלה עמוקות (ר"פ אחרי (יח, א)) שכ"ד פעמים נזכרו בתורה אבות העולם כסדרן, וכ"ד פעמים למפרע (אחורנית).

46) וענינו בעבודה — שלא מספיק ענין המס"נ (ענינם של אברהם ויצחק) כשלעצמו, אלא המס"נ צריכה לחדור את כל מציאות האדם עד למחשבה דיבור ומעשה, שזהו ענינו (עבודתו) של יעקב.

47) ועד שאברהם ביקש "לו ישמעאל יחי' לפניך" (לך לך יז, יח), ויצחק נענה לבקשת עשו "הברכה אחת היא לך אבי ברכני גם אני אבי" (תולדות כז, לח).

48) וראה שם הערה 2.

49) לשון הכתוב — מלכים־א טו, כב.

50) ראה גם לעיל ע' 249. וש"נ.

51) ירמי' לא, ז.

שאינם זקוקים אפילו לזכותו של יעקב), ואינם זקוקים לצירוף זכות המס"נ של יצחק ואברהם.

ויש כאלו שאמנם הי' אצלם ענין של מס"נ, אבל רק בגלל שציוו ודחפו אותם ("מ'האָט זיי געשטופט")... כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' צריך להורות להם בפירוש שימסרו נפשם... כך שבדקות הדקות הרי זה כמו המס"נ של יצחק, שהיתה מצד הציווי[52] — כפי שאמר לו אברהם בשם הקב"ה "אלקים יראה לו השה (ואם אין שם שה) לעולה בני"[53], ולא כאברהם שעשה זאת מדעתו[54]; ולכן זקוקים הם עדיין לזכות המס"נ של אברהם.

ואלו שלא הי' אצלם ענין המס"נ כלל — הרי הם זקוקים לצירוף זכות המס"נ של יצחק ואברהם.

ולכן לא נאמר מיד "וזכרתי את בריתי אברהם" — כיון שיש כאלו שאינם זקוקים לכך, אלא די להם בזכותו של יעקב.

יב. וממשיך רש"י בד"ה הנ"ל: "ולמה לא נאמרה זכירה ביצחק, אלא אפרו של יצחק נראה לפני צבור ומונח על המזבח".

וצריך להבין:

א) מהי שייכותה של בבא זו ("למה לא נאמרה זכירה ביצחק כו'") לבבא שלפני' ("למה נימנו אחורנית כו'"), שלכן באה באותו דיבור־המתחיל, ובתוספת וא"ו המחבר: "ולמה לא נאמרה כו'" — דלכאורה הרי זה ענין בפני עצמו, ורש"י הי' צריך לפרשו בדיבור־המתחיל בפני עצמו (כמו "בחמשה מקומות כו'" ו"למה נימנו אחורנית כו'", שפירשם רש"י בד"ה בפ"ע)?

ב) מ"ש רש"י "אפרו של יצחק נראה לפני צבור ומונח על המזבח" — כוונתו בפשטות לפירושו בפ' וירא על הפסוק[55] "בהר ה' יראה": "אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה", וא"כ צריך להבין טעם השינוי בפירושו בפרשתנו: (א) שאינו מזכיר ענין הכפרה, (ב) ומוסיף "מונח על המזבח" — שהרי לשון רש"י הוא בדיוק, ועאכו"כ כאשר משנה הלשון ממ"ש במק"א, שזהו בודאי בדיוק.

---

52) נוסף לכך שלא הי' הראשון שמסר נפשו, אלא ראה ולמד זאת מאביו אברהם, משא"כ אברהם, שלא הי' לו ממי ללמוד ענין המס"נ (ואדרבה: אצל אביו ראה להיפך).

53) וירא כב, ח (ובפרש"י).

54) אף שהי' יכול להתנהג כדעת הפוסקים שבן נח אינו מחוייב במס"נ (ראה אנציק' תלמודית ערך בן נח (כרך ג ס"ע שנ ואילך). וש"נ).

55) כב, יד.

ג) ה"קלאָץ־קושיא" — כמדובר כמ"פ שבכל ענין ישנה "קלאָץ־קושיא" שדוקא עלי' לא מתעכבים — ששואל הבן חמש למקרא:

איך אפשר לומר ש"לא נאמרה זכירה ביצחק" — בה בשעה שאומרים בתפלת ר"ה "ועקדת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור"?!

ואפילו אם נאמר שכשעומדים קרוב לחג השבועות לא זוכר הבן חמש מתפלת ר"ה — הרי הוא זוכר מה שאמר בתפלת שחרית דערב שבת זה (בסיום "תחנון" שאומרים בכל יום): "ברוגז עקידה תזכור"!

ואפילו אם לא רוצים לערב תפלה בתורה, כיון ש"זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד"[21] — מצינו זכירה ביצחק גם בתורה, ובפירוש רש"י — שמפרש על הפסוק "זכור לאברהם ליצחק ולישראל גו'" (בפ' תשא[56]): "אם לשרפה הם, זכור לאברהם שמסר עצמו להשרף עליך באור כשדים. אם להריגה, זכור ליצחק ששט צוארו לעקידה. אם לגלות, זכור ליעקב שגלה לחרן וכו'".

ולהעיר: לכאורה לא הי' רש"י מוכרח לפרש בפ' תשא "זכור ליצחק ששט צוארו לעקידה", כיון שתיבת "זכור" נאמרה רק בסמיכות לתיבת "לאברהם" — "זכור לאברהם". וכמו בפרשתנו, שכיון שתיבת "וזכרתי" נאמרה בסמיכות לתיבת "ליעקב", הנה אף שלאח"ז נאמר "ואף את בריתי יצחק", מפרש רש"י שתיבת "וזכרתי" לא קאי על יצחק — "לא נאמרה זכירה ביצחק". ואעפ"כ מפרש רש"י בפ' תשא שתיבת "זכור" קאי גם על "ליצחק" שבהמשך הכתוב, ומוסיף לבאר שמדובר אודות זכירת העקידה — "זכור ליצחק ששט צוארו לעקידה". ולכאורה הרי זה בסתירה למ"ש רש"י בפרשתנו ש"לא נאמרה זכירה ביצחק"?!

וכל ענינים אלו מוכרחים להיות מובנים ע"פ דרך הפשט, ולאח"ז יכולים למצוא גם ה"יינה של תורה", וכפי שיתבאר לקמן.

* * *

יג. בכללות ענין הזכירה — יש דבר והיפוכו:

מחד גיסא — שייך ענין הזכירה דוקא בדבר שאינו במציאות עתה, כי, ענין שישנו במציאות עתה, אין צורך לזוכרו.

וכמו בנדו"ד, "וזכרתי את בריתי יעקב וגו'" — שהצורך בזה הוא רק כאשר בנ"י אינם במעמד ומצב הראוי, אבל בהיותם במעמד ומצב הראוי, אין צורך בהזכרת זכות אבות, כי, כאשר יהודי נותן צדקה, אין

56) לב, יג.

צורך שהקב"ה יזכור את צדקתו של אברהם אבינו, כיון שרואה לפניו "אַ לעבעדיקער אברהם"!... וכן כאשר יהודי עוסק בתפלה, ש"במקום קרבנות תקנום"[14], הרי הוא בעצמו "אַ לעבעדיקער יצחק", וכאשר עוסק בתורה, הרי הוא "אַ לעבעדיקער יעקב", כך, שאין צורך בענין הזכירה; ורק כאשר אברהם יצחק ויעקב הם אצלו בהעלם, אזי יש צורך בענין הזכירה.

ויש להביא סמוכין לזה — מלשון הגמרא בכ"מ[57] "אע"פ שאין ראי' לדבר, זכר לדבר": ובהקדים — שב"ראי'" גופא יש חילוקי דרגות: יש "ראי'" שאי אפשר להפריך אותה, וכמו "גזירה שוה", שגם אם יש כו"כ קושיות, נשארת הגז"ש בתקפה; ויש "ראי'" שאינה חזקה כ"כ, ויש מקום לשקו"ט ופירכא כו'. ועל זה אמרו ש"אע"פ שאין ראי' לדבר" כלל — אפילו לא ראי' שאינה חזקה כ"כ — מ"מ, יש "זכר לדבר". ומזה מוכח, שענין של זכרון ("זכר") שייך רק כאשר עצם הענין אינו במציאות.

ולאידך גיסא — יש מעלה בענין הזכרון, שמזה גופא שזוכר הענין, מוכח, שאין זה דבר זר אצלו, אלא ענין שנוגע בנפש, כפי שרואים במוחש, שכאשר ישנו ענין שנוגע בנפש, אזי לא שוכחים אודותיו, והיינו, שענין הזכרון מגיע ("דערלאַנגט") בעומק הנפש.

וכמובן גם ממארז"ל[58] "כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו", היינו, שאין זה חסרון של הידור מצוה בלבד, אלא זהו ענין שנוגע לעצם מציאותו — ענין החיים.

ולהעיר ממ"ש רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה[59] — בהמשך לזה ש"נכון הדבר ע"ד הקבלה לקבוע .. שעה קטנה .. בכל יום ללמוד פעם אחת כסדר כל התלמוד בבלי וירושלמי וכו' .. לגמור כל התורה שבעל פה כולה פעם אחת בחייו" — ש"אף שישכח הכל, הרי לעתיד לבוא יזכירוהו כל לימודו ששכח מחמת אנסו .. וגם עתה הנה זאת השכחה היא העולה למעלה עד כסא הכבוד ועד בכלל, אך לא למעלה מהכסא, כמ"ש[60] כי אין שכחה לפני כסא כבודך וכו'", ומזה מובן גודל מעלת הזכרון — שנמשך מבחי' שלמעלה מסדר השתלשלות, שהרי "כסא הכבוד" הוא התחלת עולם הבריאה[61], וענין הזכרון מגיע למעלה מזה.

---

57) ברכות ב, ב. ועוד.
58) אבות פ"ג מ"ח.
59) פ"ב ה"י.
60) ברכות לב, ב. ועוד.
61) ראה תו"מ חכ"ז ס"ע 57 ואילך. וש"נ.

יד. ענין זה קשור גם עם העובדה שלקראת יום הש״ק זה הזמינו את אלו שלמדו בעבר ב״תומכי תמימים״, כדי להעלות ״זכרונות״ מזמן היותם בתומכי תמימים[62]:

מצד מעמדם ומצבם כפי שהוא מתחת לכסא הכבוד — חושבים הם שעכשיו הרי הם כבר מחוץ לתומכי תמימים; אבל כפי שהם למעלה מכסא הכבוד — אזי הענינים הם כפי שהיו בעבר, ובאופן שלא שייך שכחה.

אמנם, בעוונותינו הרבים, הנה כמעט כל אלו שבאים ונמצאים כאן תמיד, ללא הזמנות מיוחדות, נמצאים במעמד ומצב שצריך להזכיר להם אודות הזמן שהיו בין ד׳ כתלי הישיבה...

והמדובר הוא הן אודות אלו שנעשו בעלי עסק, והן אודות אלו שהם יושבי אוהל — שהרי אין זה המעמד ומצב כמו ב״תומכי תמימים״...

ומובן, שאין זה ענין צדדי, שהרי זה נוגע לכללות מציאותו בתור ״תמים״ (שלם), כי, כאשר מונח במקצת בעניני העסק, אזי אינו ״תמים״, אלא רק למחצה כו׳.

ולכן יש צורך להזכיר להם[63] ענין זה, ולומר להם ש״קדושה לא זזה ממקומה״[64].

והרי ״בשופטני לא עסקינן״[65]; מדובר אודות אלו שיודעים שיש אצלם ״נפש השנית בישראל״ ש״היא חלק אלקה ממש״[66], אלא שהחילוק הוא — שיש מי שמדגיש שזהו ״בישראל״, וזהו ״חלק אלקה כו׳״, ויש מי שמדגיש שזוהי ״נפש השנית״, היינו, שבאה לאחרי נפש הבהמית ש״אקדמי׳ טעניתא״[67], ולכן — טוען הוא — צריך לחשוב תחילה אודות נפש הבהמית, ולגמול חסד עמה... ומוסיף להביא ״ראי׳״ מדברי רבינו הזקן בתניא[68], שרק אצל הלל הזקן מצינו[69] ש״כשהי׳ הולך לאכול הי׳ אומר שהוא הולך לגמול חסד עם העלובה ועני׳ הוא גופו כו׳״, אבל אי

---

62) ראה גם תו״מ ח״כ ע׳ 46. וש״נ.

63) גם לאלו שישנים עתה... וגם אם אלו שמעירים אותם משנתם עושים זאת ״שלא לשמה״ — בגלל שמקנאים בהם והיו רוצים לישון כמותם... אם באופן דיושב בטל כישן דמי (ראה שו״ע אדה״ז או״ח סו״ס תקפג. וש״נ), או שינה כפשוטה, ללא כ״ף הדמיון.

64) ראה ע״ח ש״ד פ״ג. של״ד פ״ג. של״ה פ״א. תניא אגה״ק ביאור לסז״ך (קמז, א).

65) ראה ב״ק פה, א. ב״מ מ, א. ב״ב ז, א. ועוד.

66) תניא רפ״ב.

67) זח״א קעט, א־ב.

68) פכ״ט.

69) ויק״ר פרשתנו (בהר) פל״ד, ג.

אפשר לדרוש זאת מאלו שאצלם "נפש החיונית .. היא האדם עצמו".

ובכל אופן, צריכים לידע שזהו רק למטה מכסא הכבוד, שבדרגא זו שייך שישכח שלמד פעם בתומכי תמימים, ולכן צריך להיות ענין הזכירה — "וזכרתי את בריתי גו'".

טו. ועתה נבוא לביאור הפסוק "וזכרתי את בריתי יעקוב":

המשך הביאור — דלכאורה מהו הצורך שהקב"ה יזכור את הברית ("וזכרתי את בריתי וגו'"), הרי כבר נאמר[43] "ואז ירצו את עוונם", וא"כ צריכה לבוא הגאולה בדרך ממילא? אך הענין, שכיון שהכפרה נפעלה מלמעלה ע"י היסורים (כפירוש רש"י: "יכפרו על עוונותיהם ביסוריהם")[70], ללא שינוי מעמד ומצב בנ"י ע"י התשובה, אין זה מספיק בשביל לזכות לגאולה[71]. ולכן אומר הקב"ה "וזכרתי את בריתי גו'", ובגלל הכריתת ברית עם האבות, גואל הקב"ה את הבנים, מבלי הבט על מעמדם ומצבם — נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה[72] בלקו"ש חכ"ז ע' 209 ואילך[73].

טז. אך עדיין נשאלת השאלה:

הן אמת שכאשר יהי' הענין ד"וזכרתי את בריתי גו'", אזי תבוא הגאולה; אבל מי יזכיר זאת להקב"ה?!

וכפי שיודע הבן חמש למקרא, שכדי לפעול ענין הזכרון למעלה, יש צורך בהתעוררות מלמטה, וכמו ביצי"מ: "ויאנחו בני ישראל גו' ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים גו' וישמע אלקים גו' ויזכור אלקים את בריתו גו'"[74]. ואילו כאן — לא רואה הבן חמש למקרא בכתוב ענין של זעקה ושועה, ואפילו לא אנחה (כידוע הפתגם[75] שגם אנחה — "אַ קרעכץ" — הו"ע של תשובה), וא"כ, כיצד יהי' הענין ד"וזכרתי את בריתי גו'"?!

---

70) וכבר הי' ענין זה די והותר, כפי שראינו בדורנו זה, וגם מדת הדין מסכימה לכך...

71) אמנם יסורים ממרקים (יומא פו, א. תניא אגה"ת פ"א), ואין מזכירין לו דבר וחצי דבר כו' (שם רפ"ב), אבל אין זה מספיק להעמיד את בנ"י במעמד ומצב חדש לגמרי. ובמילא — טוענת מדת הדין — "השופט כל הארץ לא יעשה משפט" (בתמי'); כיצד יכולים להעמיד את בנ"י במעמד ומצב חדש, להביאם "אל ארץ טובה ורחבה", בה בשעה שלא נשתנו כלל?!

72) בשילוב שיחת ש"פ ויק"פ תשל"ה.

73) וראה הערה 12 שם. וראה גם לקו"ש חל"ב ע' 171 (משיחה זו).

74) שמות ב, כג־כד.

75) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ס"ע תקנא (נעתק ב"היום יום" ג תמוז).

ועל זה מפרש רש"י — לאחרי שמעתיק גם התיבות "וזכרתי את בריתי" (לא רק תיבת "יעקוב"), כיון שכוונתו לבאר כיצד יהי' כללות הענין ד"וזכרתי את בריתי" — שענין זה יהי' עי"ז ש"יעקב נטל אות משמו של אליהו (כמרומז בכך ש"יעקוב" נכתב מלא ואליהו חסר) ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו":

הבן חמש למקרא למד כבר אודות ענין הערבות — כפי שאמר יהודה ליעקב בנוגע לבנימין: "אנכי אערבנו מידי תבקשנו גו'"[76], ולכן השתדל ביותר עבורו כו', וכפי שאמר ליוסף: "כי עבדך ערב את הנער גו'"[77], וזוהי הסיבה ש"אני נכנס לתגר יותר משאר אחי, הם כולם מבחוץ, ואני נתקשרתי בקשר חזק כו'"[78], שלכן עומדים שאר האחים מן הצד, ויראים לדבר אל יוסף, ורק יהודה נגש אל יוסף — בפלטרין של מלך — ומדבר אליו קשות[79] ("חוצפה'דיק"), שזהו מצד ענין הערבות, שאז נוגע לו הענין בעצם!

וזהו גם מה שיעקב נטל אות משמו של אליהו בתור ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו — שעשאהו ערב לענין גאולתם של ישראל, שיהי' הדבר נוגע לו! וכיון שכן, ישתדל לבוא ולבשר גאולת בנ"י — שאמנם אינה תלוי' בו, אלא בכך שהקב"ה יזכור את בריתו, אבל מצד הערבות של אליהו, יהי' הדבר נוגע לו, ולכן יעשה כל התלוי בו להזכיר ולפעול אצל הקב"ה הענין ד"וזכרתי את בריתי גו'".

אליהו יודע שסוכ"ס יבוא ויבשר גאולת בנ"י, כיון שזוהי שליחותו כו', אבל, ביכלתו לעשות חשבון: למה לו למהר לעשות זאת בזריזות?! — מוטב שימתין עוד יום ועוד יום, ובינתיים תומשך עבודתם של בנ"י באתכפיא ואתהפכא כו', כידוע[80] גודל הנח"ר לפניו ית' כד אתכפיא סט"א כו', שעי"ז "אסתלק[81] יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין"!

וכידוע מאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר[82] בביאור דברי בעל ההגדה "ברוך המקום .. שהקב"ה חישב את הקץ כו'" — שצריך ליתן שבח מיוחד להקב"ה על ש"חישב את הקץ", כיון שהי' יכול לעשות חשבון שלא כדאי להוציא את בנ"י מהגלות ח"ו, מצד גודל הנח"ר שבעבודת בנ"י בקיום התומ"צ בזמן הגלות, תוך כדי התגברות על כל ההעלמות וההסתרים ועמידה בנסיונות כו'.

---

76) מקץ מג, ט.
77) ויגש מד, לב.
78) פרש"י עה"פ.
79) פרש"י שם, יח.
80) ראה תניא פכ"ז.
81) ראה זח"ב קכח, ב.
82) סה"מ תרצ"א (תש"ח) ע' רנט (ע' 151). וש"נ.

וא"כ, יכול גם אליהו לעשות חשבון זה, ולא להזדרז למלא שליחותו לבשר על הגאולה. וכיון שיעקב יודע שישנו קס"ד כזה, לכן נטל אות משמו של אליהו בתור ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו — שאז ישתדל אליהו לבוא ולבשר על הגאולה, כפי שיהודה השתדל עבור בנימין מצד ענין הערבות.

יז. וענין זה מתבטא בכך שיעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון — שהרי "בחמשה מקומות נכתב (יעקוב) מלא ואליהו חסר בחמשה מקומות":

עצם העובדה שמצינו שיעקוב נכתב מלא ואליהו נכתב חסר, אינה מוכיחה שיש שייכות בין יעקב לאליהו, שהרי מצינו כו"כ שמות שנכתבו מלא או חסר, וכמו עפרון שנכתב גם חסר, ואעפ"כ, לא יעלה על הדעת לומר שיעקב שנכתב מלא קשור עם עפרון שנכתב חסר;

ההוכחה שיש שייכות בין יעקב לאליהו היא — שמספר המקומות שנכתב יעקב מלא שוה למספר המקומות שבהם נכתב אליהו חסר: "בחמשה מקומות נכתב (יעקוב) מלא, ואליהו חסר בחמשה מקומות". כלומר, ההדגשה כאן אינה על מספר חמשה דוקא, אלא על שוויון מספר המקומות שנכתב יעקב מלא ואליהו חסר, שבזה מודגשת השייכות שביניהם (ובאותה מדה היתה השייכות ביניהם אילו מספר המקומות הי' ארבעה או ששה).

והסיבה לכך שמספר המקומות שבהם נכתב יעקב מלא שוה למספר המקומות שבהם נכתב אליהו חסר — כיון שיעקב נטל אות משמו של אליהו, ולכן נכתב חסר:

הבן חמש למקרא למד כבר בפירוש רש"י[83] בנוגע לעפרון: "חסר וי"ו, לפי שאמר הרבה ואפילו מעט לא עשה", שאמר "ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא"[84], ובפועל, נטל ממנו "ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר"[85], "שקלים גדולים כו'"[83]. והיינו, שבגלל שלא עמד בדיבורו, נעשה במעמד ומצב של "חסר".

וזהו גם מה שפעל יעקב בנוגע לאליהו ע"י נטילת אות משמו בתור ערבון — שכל זמן שאליהו אינו עומד בדיבורו לקיים שליחותו לבשר על הגאולה, הרי הוא במעמד ומצב של חסר!

וכיון שכן, בודאי משתדל אליהו לבוא ולבשר גאולת בנ"י, כשם

---

83) חיי שרה כג, טז.
84) שם, טו.
85) שם, טז.

שיהודה השתדל להוציא את בנימין ממצרים, ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[86], בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

יח. המדובר לעיל בפירוש הפסוק "וזכרתי את בריתי יעקב וגו'", קשור גם עם משנה בפרקי אבות שלומדים ביום הש"ק זה (כנהוג בשנים האחרונות לבאר בהתוועדות גם משנה בפרקי אבות):

במשנה נימנו ד' ענינים שבגללם באה הגלות — "גלות בא לעולם על עבודה זרה ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים ועל שמטת הארץ"[87].

וכיון שהפסוק מונה ד' ענינים שבגללם תבוא הגאולה — "וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור"[34] — הרי מובן, שד' ענינים אלו הם כנגד ד' ענינים הנ"ל (ע"ד האמור לעיל (סי"ז) שכיון ש"בחמשה מקומות נכתב (יעקוב) מלא ואליהו חסר בחמשה מקומות", עכצ"ל, שיש קשר ושייכות ביניהם).

וכפי שמבאר המגלה עמוקות[88]: "וזכרתי את בריתי אברהם — לתקן עבודה זרה [שהרי אברהם שבר את הפסילים של תרח ובגלל זה השליכוהו לכבשן האש[89], וענינו הי' לפרסם בעולם הענין דה' אחד, כמ"ש[90] "ויקרא שם בשם ה' א־ל עולם"], ואף את בריתי יצחק — לתקן שפיכות דמים [דכיון ש"יצא ממנו עשו"[91], עליו נאמר[92] "ועל חרבך תחי'", הרי יש לו שייכות לשפיכות דמים, אלא שאצלו הי' ענין זה בקדושה, ואילו אצל עשו נמשך ענין זה בקליפה], ועל עון גילוי עריות — זוכר אני זכות יעקב [שהיתה "מטתו שלימה"[91], שזהו היפך הענין דגילוי עריות] .. והארץ אזכור זה שמיטת הארץ".

[ולהעיר מהמבואר במגלה עמוקות בפ' לך לך[93]: "דור אנוש פגמו בע"ז, וכנגד זה בא אברהם ותיקן ע"ז .. דור המבול פגמו בעריות, כנגד זה בא יצחק שהוא ראש לנימולין ותיקן ברית [ולהעיר גם מהמבואר בנוגע לטעמי המצוות, שמילה מחלישה את התאוה כו'[94], והיינו, שענין זה יהי' רק בשביל קיום רצון העליון, ובמילא הרי זה נעשה באופן של היתר בלבד, ולא מצד התאוה, שאז יכול לבוא הענין דג"ע] .. ויעקב

86) מיכה ז, טו.
87) פ"ה מ"ט.
88) פרשתנו עה"פ (מט, ד).
89) ראה ב"ר פל"ח, יג.
90) וירא כא, לג ובפרש"י.
91) ויק"ר פל"ו, ה.
92) תולדות כז, מ.
93) בסוף הפרשה (יז, א ואילך).
94) ראה מו"נ ח"ג פל"ה ופמ"ט.

תיקן דור הפלגה .. כל הנפש שבא לבית יעקב הי' שבעים[95] .. וחלק הקב"ה ע' שרים כנגד ע' נפש של יעקב, ועז"א[96] .. בהנחל עליון גוים .. בהפרידו בני אדם, בשעת דור הפלגה, אז יצב גבולות עמים למספר בני ישראל, שהם ע' נפש".

ועפ"ז הי' אפשר לפרש בדברי המשנה "גלות בא לעולם על עבודה זרה ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים", שהתיקון דגילוי עריות הוא ע"י יצחק, והתיקון דשפיכות דמים הוא ע"י יעקב, שיצאו ממנו ע' נפש, שזהו"ע ישוב העולם — שאז יהי' סדר ג' הענינים שנימנו במשנה בהתאם לסדר האבות].

ועד"ז מצינו בנוסח התפלה בפיסקא "ואנחנו לא נדע", שיש בזה שינויים בין נוסח ספרד ואשכנז, סידור האריז"ל וכו', ורבינו הזקן בחר בנוסח שהובא במשנת חסידים[97]: "ברוגז רחם תזכור, ברוגז עקדה תזכור, ברוגז תמימות תזכור, ברוגז אהבה תזכור", ומבאר, ש"רחם" כנגד אברהם, "עקדה" — יצחק, "תמימות" — יעקב, ו"אהבה" — דוד.

ונמצא, שגם ד' הענינים שנימנו כאן הם כנגד ד' הענינים שבפסוק "וזכרתי את בריתי גו'" — ג' האבות, וכן "והארץ אזכור" — כנגד דוד[98].

* * *

יט. בנוגע לענין הזכרון — הנה גם כאשר הדבר ישנו במציאות, ועד שנמצא עמו בחדר אחד, הרי מובן, שבשעה שמביט לכיוון אחר ואינו חושב אודותיו, אינו זוכרו.

וכפי שיודע הבן חמש למקרא מעצמו, בהיותו ב"חדר" ומראים לו מה שלומדים, ומבטיחים לו מתנות כו' — שכאשר נמשך אחר המשחק ("פאַרשפילט זיך") ואינו מתרכז, לא יזכור את הלימוד, אף שישנו במציאות (ולכן דורשים ממנו שלמרות שהוא רעב ועייף או רוצה לשחק, צריך להתייגע בלימוד התורה).

וע"ד המבואר בחסידות[99] בפירוש הכתוב[100] "כי פנו אלי עורף ולא פנים", שאף ש"פנו אלי", הרי זה רק ע"י ה"עורף", ולא ע"י ה"פנים", והרי זה כמשל שני בני אדם שעומדים בסמיכות זל"ז, ועד שאין הפסק

---

95) ויגש מו, כז.
96) האזינו לב, ח.
97) מס' שארית האצילות פי"ד מ"ב.
98) ראה גם אג"ק ח"ב ע' רלט. חי"ט ע' טז ואילך.
99) ראה לקו"ת אחרי כו, ד. ובכ"מ.
100) ירמי' ב, כז.

ביניהם, אבל אחד מפנה ראשו לימין והשני מפנה ראשו לשמאל, כך, שלא זו בלבד שאינם עומדים פנים מול פנים, אלא אדרבה — עורף מול עורף, שזה מורה על גודל הריחוק והעדר השייכות ביניהם.

כ. וכן הוא בנוגע ל"אפרו של יצחק":

גם כאשר "אפרו של יצחק" ישנו במציאות, הרי אם לא פונים ("עס פעלט דער קער") להביט עליו — אם מלמעלה, ובמילא גם למטה, או שבגלל המצב למטה, נעשה כן גם למעלה — אזי אינו נראה, ויש צורך בזכרון.

וזהו הטעם שאומרים בר"ה "ועקדת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור" (ולא מסתפקים בכך שישנו "אפרו של יצחק") — כי כאשר צריכים עדיין לפעול כפרת העוונות של כל השנה (שהסיבה לכך היא בגלל שפונים ולא מביטים על "אפרו של יצחק"), אזי יש צורך בענין הזכרון.

ועד"ז באמירת "ואנחנו לא נדע מה נעשה" — כיון שמדובר אודות מעמד ומצב שבנ"י לא חושבים על העקידה כו', אזי יש צורך בענין הזכרון: "ברוגז עקדה תזכור".

ועד"ז בפירוש רש"י בפ' תשא, "זכור ליצחק שפשט צוארו לעקידה" — כיון שמדובר שם אודות חטא העגל, שהיו אלו שפנו מהענין דעקדת יצחק, שהו"ע המס"נ להקב"ה, ועשו ההיפך, אזי מובן שצריך לבקש "זכור ליצחק שפשט צוארו לעקידה".

משא"כ בפרשתנו — כיון שמדובר אודות בנ"י כפי שהם במעמד ומצב ש"ירצו את עוונם", ומחזירים את פניהם להקב"ה, ויש בידם זכותו של יעקב כפי ש"יצחק עמו" ו"אברהם עמו" — אזי אין צורך בענין של זכירה, כיון ש"אפרו של יצחק נראה לפני כו'".

וזהו המשך הדברים בפירוש רש"י, שלאחרי שמבאר "למה נימנו אחורנית, כלומר כדאי הוא יעקב הקטן לכך .. יצחק עמו .. אברהם עמו", ממשיך: "ולמה לא נאמרה זכירה ביצחק, אלא אפרו של יצחק נראה לפני כו'" — דכיון שבנ"י נמצאים במעמד ומצב שיש להם זכותו של יעקב, ויצחק ואברהם עמו, לכן אין צורך בזכירה בנוגע ליצחק, כיון שאפרו נראה לפני.

כא. ועוד י"ל בביאור החילוק בין פרשתנו ש"לא נאמרה זכירה ביצחק", לשאר המקומות שבהם מצינו שנאמרה זכירה ביצחק — שהחילוק הוא בין ענין ה"עקדה" לענין ה"אפר":

עקדת יצחק — כפשוטה — קשירתו על המזבח, היתה רק בשעת מעשה, ואילו לאחר זמן, כשנעשה "אפר", אין כבר ענין העקדה, ששייך להעבר (שהרי עכשיו יצחק אינו קשור על המזבח); משא"כ האפר — נשאר בקיומו גם לאח"ז (כל זמן שלא יתפזר ברוח, כבנדו"ד, שנשאר "צבור ומונח על המזבח").

ולכן: בנוגע ל"עקדת יצחק" — כיון שאינה קיימת עכשיו (שהרי יצחק אינו קשור על המזבח עכשיו), יש צורך בענין של זכירה ("עקדת יצחק .. לזרעו תזכור", "ברוגז עקדה תזכור"); אבל בנוגע ל"אפרו של יצחק" — אין צורך בענין של זכירה, כיון ש"נראה לפני צבור ומונח על המזבח".

כב. ועפ"ז יש לבאר גם השינויים בפירוש רש"י בפרשתנו לגבי פירושו בפ' וירא:

א) בפרשתנו לא מזכיר רש"י "עומד לכפרה" (כמו בפ' וירא) — כי, לאחרי ש"ירצו את עוונם", "יכפרו על עוונם ביסוריהם", שוב אין צורך בענין של כפרה.

ב) בפרשתנו מוסיף רש"י "ומונח על המזבח" (שלא כתב בפ' וירא) — כי, בפ' וירא מובן הדבר מעצמו, שהרי מדובר אודות "הר ה'" ("המקום .. להשרות בו שכינתו ולהקריב .. קרבנות")[55]: "בהר ה' יראה אפרו של יצחק צבור כו'".

כג. המשך הביאור בנוגע לפירוש רש"י בפ' וירא[101], "כאילו בני שחוט .. דמו זרוק .. מופשט .. נקטר ונעשה דשן", ולא נזכר ע"ד (תרומת ו)הוצאת הדשן[102] — כי, טעם הוצאת הדשן הוא כדי שיהי' מקום למערכה שלאח"ז, וטעם זה אינו שייך במזבח שבנה אברהם לעקידת יצחק, ולכן נשאר האפר מונח[103] על המזבח[104]. וההוראה

---

101) שם, יג.

102) דלכאורה, כיון שקיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה, הי' צריך להזכיר גם העבודה דהוצאת הדשן.

103) ועפ"ז יש להוסיף בביאור הטעם שרק בפרשתנו מוסיף רש"י ש"אפרו של יצחק .. מונח על המזבח" — דכיון שהבן חמש למקרא למד בפ' צו (ו, ג־ד) ע"ד הוצאת דשן המזבח, צריך להבהיר לו שכאן לא היתה הוצאת הדשן, אלא נשאר "מונח על המזבח" (ראה גם לקו"ש שבפנים הערה 12); משא"כ בפ' וירא, שעדיין לא למד ע"ד הוצאת הדשן, אין צורך להבהיר זאת.

104) ונפק"מ בהלכה — שכאשר האפר מונח ע"ג המזבח, יש בו דין מעילה (וכפי שכבר למד הבן חמש למקרא ש"כל הנוגע במזבח יקדש" (תצוה כט, לז), ועאכו"כ בנוגע לאפר שנשאר ע"ג המזבח), משא"כ לאחרי שירד מן המזבח, "לא נהנין ולא מועלין" (רמב"ם הל' מעילה פ"ב הט"ו).

בעבודה, שכל ה״היתר״ לצאת לאחרי התפלה (שהיא כמו קרבן עולה) ״אל מחוץ למחנה אל מקום טהור״[105] כדי לעסוק בענינים גשמיים ״לשם שמים״ (עבודה פחותה), אינו אלא בשביל המערכה שלאח״ז, שתפלתו מחר[106] תהי׳ באופן נעלה יותר[107], ואז, גם בעת עבודתו ״מחוץ למחנה״, הנה בפנימיותו הוא במעמד ש״אפרו צבור ע״ג המזבח״ —

הוגה ע״י כ״ק אדמו״ר שליט״א, ונדפס בלקו״ש חכ״ה ע׳ 131 ואילך.

בסיום ההתוועדות הזכיר כ״ק אדמו״ר שליט״א ע״ד קבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

---

105) צו שם.

106) לאחרי ההפסק דלימוד התורה — כל דיני התפלה שבשו״ע, וכל מאמרי החסידות שעוסקים בענין התפלה; ולאחרי ההפסק דעסק המסחר, שעי״ז ירויח סכומים עצומים — כדי להוסיף בצדקה, שמסייעת לתפלה, כמ״ש ״אני בצדק אחזה פניך״ (תהלים יז, טו. וראה ב״ב יו״ד, א. תניא אגה״ק ס״ח. ובכ״מ).

107) ועד להעילוי ד״יתפלל אדם כל היום כולו״ (ראה לעיל ס״ג).